

TIHANA KUŠTER

EMOCIONALNE ZAJEDNICE U VITEZOVIĆEVIM PJESNIČKIM POSLANICAMA: DIGITALNO-TEKSTUALNA ANALIZA

Tihana Kušter
Braće Radića 23
HR 42209 Sračinec
tihana.kuster@gmail.com

UDK: 930-05 Vitezović Ritter, P.
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2022-06-16

U radu se kombinacijom historijske analize mreža i metode udaljenog čitanja iz perspektive historije emocija ispituje sposobnost manevriranja Pavla Rittera Vitezovića unutar više različitih emocionalnih zajednica. Pritom se kao glavni izvor za digitalno-tekstualnu analizu koriste Vitezovićeve latinske pjesničke poslanice upućene stvarnim adresatima u razdoblju od 1701. do 1703. godine, no uzima se u obzir i čitav korpus njegovih poslanica nastalih u razdoblju od 1676. do 1712. godine. U radu se kritički testira mogućnost korištenja pristupa udaljenog čitanja ili makroanalize na manjoj količini teksta u kombinaciji s kvalitativnom analizom odnosno "pomnim čitanjem" kao analitički prosede za historijsko-emocionološka istraživanja.

Ključne riječi: Pavao Ritter Vitezović, pjesničke poslanice, historija emocija, udaljeno čitanje, pomno čitanje, historijska analiza mreža, emocionalne zajednice

Historija emocija i potencijali digitalno-tekstualne analize

Historija emocija, sada već etablirana historijska subdisciplina, u fokus istraživanja stavlja emocije odnosno povijesnu promjenjivost normi izražavanja emocija. Jedan od krovnih koncepata unutar ove subdiscipline jesu emocionalne zajednice, koje Barbara Rosenwein smatra grupama ljudi koji se pridržavaju istih normi emocionalnog izražavanja te cijene iste ili srodne emocije.¹ Pritom pojedinac može istovremeno pripadati većem broju emocionalnih zajednica što ne mora nužno izazivati njihovo emocionalno sukobljavanje. Za razliku od drugih teoretičara, Rosenwein ne koristi termin "grupni stilovi" (eng. *Group styles*) koji podrazumijeva zajednički emocionalni vokabular, simbole i znakove, već preferira pojam emocionalne zajednice kako bi naglasila

¹ B. ROSENWEIN, 2006, 2.

društvenu i relacijsku prirodu emocija. Budući da se emocionalne zajednice temelje na društvenim zajednicama (obiteljima, institucijama, samostanima, tvrtkama itd.), prikladnim pristupom za otvaranje novih pitanja i postavljanje hipoteza može se pokazati historijska analiza mreža koja primjenjuje formalnu metodologiju socijalne analize mreža. Pritom termin "mreža" ne označava tek metaforu za skup društvenih interakcija, već se historijskom analizom mreža (re)konstruiraju struktura i dinamika točno određenih entiteta i veza između njih.² Dobiveni rezultati historijske analize mreža unutar neke zajednice ili između pojedinca mogu ukazivati na postojanje različitih emocionalnih zajednica.

Postavlja se pitanje kako i na temelju kojih izvora istraživati emocije koje su u prošlosti na prvi pogled nevidljive. U tu svrhu Barbara Rosenwein preuzima koncept "emotiva" Williama Reddyja, koncept koji označava emocionalne iskaze odnosno emocionalne geste, izraze i performative koji u određenim kontekstima mogu izazvati emocionalne promjene. Koncept emotiva, koji ima izvorište u Foucaultovoj teoriji diskursa i Bourdieuovoj teoriji habitusa, označava emocionalne iskaze koji kreiraju emocionalni habitus. Naime, Rosenwein tvrdi da emocionalne zajednice nisu samo društvene već i tekstualne zajednice koje se odlikuju zajedničkim vokabularom i načinom razmišljanja. Rosenwein koncept "emotiva" smatra heuristički korisnim jer upućuje na prilagodljivost ljudi različitim emocionalnim konvencijama tijekom prelaska iz jedne emocionalne zajednice u drugu.³ Budući da su emocionalne zajednice ujedno i tekstualne zajednice, prikladne izvore za istraživanja povjesničar može tražiti i u tradicionalnom mediju povijesnih istraživanja odnosno tekstualnim izvorima. Rosenwein upozorava kako u istraživanju nije dovoljno prikazati vokabular koji je korišten u pojedinoj emocionalnoj zajednici, već je potrebno i istražiti važnost, svrhu i ishodište određenih riječi i izraza za iskazivanje emocija. Istraživanje učestalosti upotrebe tih riječi i izraza smatra tek početnom točkom za istraživanje vrijednosti i normi koje te riječi iskazuju. Izvori se moraju podvrgnuti pomnom čitanju imajući na umu da oni nikada nisu prikaz objektivne stvarnosti.⁴

Iako se emocionalne zajednice obično istražuju pomoću metoda analize teksta koje se temelje na "pomnom čitanju", u ovom će se radu istražiti i mogućnosti korištenja pristupa udaljenog čitanja – makroanalize. Oba se

² Usp. N. CROSSLEY *et al.*, 2015, 17.

³ Usp. B. ROSENWEIN, 2006, 17–19.

⁴ Usp. B. ROSENWEIN, 2010, 15–16.

spomenuta metodološka pristupa temelje na kvantificiranju učestalosti pojave određenih riječi, fraza i lingvističkih uzoraka u tekstu kako bi se dijakronijski ili sinkronijski analizirali i uočili obrasci jezičnih promjena na uglavnom većem korpusu literarnih tekstova. Iako su se kvantitativni pristupi za analizu teksta razvijali još od sredine prošlog stoljeća, termin udaljenog čitanja (eng. *Distant reading*) uveo je u akademsku zajednicu tek početkom 2000-ih godina književni teoretičar Franco Moretti. Inspiriran kvantitativnim pristupima i makroekonomijom, Matthew Jockers otišao je korak dalje i skovao termin "makroanaliza" teksta kojime označava kvantitativnu metodologiju analize teksta. Oba spomenuta teoretičara glavnu prednost kvantitativnih pristupa vide u mogućnosti analize velike količine tekstova te u potencijalnom propitivanju tradicionalne književnoznanstvene metodologije "pomnog čitanja" koja žanrove, stilove, razdoblja i kanone temelji na, u odnosu na ukupnost objavljene književne produkcije, malom broju autora i još manjem broju njihovih vrhunskih djela. Jockers preferira termin makroanalize u odnosu na termin "udaljenog čitanja" tvrdeći da udaljeno čitanje zapravo nije čitanje nego analiza. Najveću prednost makroanalitičkog pristupa on vidi upravo u računalnim mogućnostima da se otkriju detalji i uzorci koji su, doslovno, nevidljivi pomnom čitatelju. Makroanalizu ne smatra zamjenom za tradicionalne hermeneutičke analize koje se temelje na pomnom čitanju, kako to tvrde brojni kritičari, već njihovom dopunom.⁵ Drugim riječima, Jockers vjeruje da tradicionalni hermeneutički pristupi vode digitalnima i obrnuto.

Oba pristupa, posebno onaj Morettijev, izazvala su lavinu kritika. Kritičari zamjeraju Morettiju što uvodi udaljeno čitanje kao način objektivizacije humanistike te tvrde da istraživački proces koji koristi metodologiju udaljenog čitanja nije posve objektivan. Ističu da istraživač tijekom analitičkog procesa često sam razlučuje bitno od nebitnog te stoga donosi i odluke koje se ne temelje na egzaktnim algoritmima.⁶ Međutim, ta je kritika posve neutemeljena jer nijedan istraživački proces nije, ne može ni ne treba biti objektivan odnosno činjenica da nije objektivan nipošto ne znači da su odluke istraživača proizvoljne.

Makroanaliza postavlja i odgovara na pitanja poput: postoje li stilski obrasci svojstveni pojedinim žanrovima, je li stil nacionalno određen, utječu li i kako trendovi u književnosti jedne nacije na one druge, koreliraju li književni trendovi s povijesnim događajima, postoje li razlike između kanonskih autora i

⁵ Usp. M. JOCKERS, 2013, 3–35; F. MORETTI, 2013; F. MORETTI, 2007.

⁶ Više u N. GLAUBITZ, 2018.

onih koji su tradicionalno marginalizirani, utječu li čimbenici kao što su spol, etnička pripadnost i nacionalnost izravno na stil i sadržaj u književnosti itd.⁷

Iako su u podlozi emocionalnih zajednica doista društvene zajednice, u posljednjem desetljeću istraživački je naglasak prebačen s istraživanja zajednica i institucija koje nameću emocionalne režime na pojedince i njihove sposobnosti ili barem ograničenja njihova manevriranja unutar različitih moralnih, religijskih, političkih pa i intelektualnih režima emocija. U ovom će se radu ispitati utječu li različite skupine, koje su pomoću historijske analize mreža diferencirane po društvenom statusu i regionalnosti, na tekstualno artikulirane jezične i stilske razlike te možemo li na temelju tih razlika uz dosadašnja saznanja pretpostaviti postojanje i rekonstruirati praksu obraćanja različitim emocionalnim zajednicama.

Za razliku od "big data" istraživanja, u ovom će se radu pristupi udaljenog čitanja odnosno makroanalize koristiti i testirati na analizi manje količine teksta – 270 pjesničkih poslanica upućenih pomno odabranim adresatima. Nakon makroanalize, odabrane poslanice podvrgnut će se kvalitativnoj analizi ("pomnom čitanju"), tj. istraživanju važnosti, ishodišta i svrhe određenih termina kako bi se otkrile emocionalne vrijednosti i norme koje ti termini iskazuju. Time će se ujedno prikazati mogućnosti korištenja digitalno-tekstualne analize koja se sastoji od makroanalize i "pomnog čitanja" u historiji emocija.

Ego-mreža Pavla Rittera Vitezovića

Upotrebom historijske analize mreža na temelju metapodataka iz pjesničkih poslanica Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.) napravljena je rekonstrukcija i vizualizacija strukture i dinamike ego-mreže ovog ranonovovjekovnog polihistora.⁸

Glavne karakteristike njegove ego-mreže su izrazita heterofilija i (su)postojanje mnogobrojnih slabih i jakih veza kao najbolje okruženje za društveni uspon.⁹ Usporedbom sličnosti ega i altera, analiza je pokazala gotovo potpunu heterofiliju koja ukazuje na činjenicu kako je Vitezović tijekom svog života najviše korespondirao s adresatima koji nisu bili primarno književnici, historiografi ili učenjaci, već s adresatima koji su bili pripadnici klera, dvorskih

⁷ Usp. M. JOCKERS, 2013, 28.

⁸ Više o strukturi i dinamici ego-mreže Pavla Rittera Vitezovića u T. KUŠTER, 2021. (u tisku)

⁹ T. KUŠTER, 2021. (u tisku)

službenika, javnih službenika, vlastelina i nižeg plemstva.¹⁰ Dinamika jačine Vitezovićevih veza, koja se temelji na analizi pjesničkih poslanica, pokazala je kako je Vitezović najplodnije mogućnosti za društveni uspon imao u svojim pedesetim godinama, početkom 18. stoljeća. Prema Granovetterovoj teoriji jakih i slabih veza¹¹, tada mu je supostojanje dominacije jakih i slabih veza omogućavalo bolji pristup novim informacijama i resursima nego u životnim razdobljima kada su bile prisutne samo jake veze. Između ostalog, rezultati istraživanja su ukazali i na značajne razlike u društvenom statusu i staleškoj pripadnosti između Vitezovićevih adresata koje bismo po regionalnom kriteriju mogli smjestiti u kategoriju Austrijanaca, Hrvata, Mađara i Slovenaca.¹² Hrvati su uglavnom bili pripadnici klera i javni službenici koji su staležom pripadali nižem plemstvu, dok su Austrijanci, najčešći među grofovima, uglavnom obavljali službe na dvoru. Također, kategorizacija Vitezovićevih adresata prema odnosu s Vitezovićem pokazala je da je Vitezović Hrvatima i Slovencima pretežno slao intimnije, prijateljske poslanice, dok je u poslanicama upućenima Austrijancima i Mađarima vidljivija jasna intencija traženja pomoći ili financijskih kompenzacija.¹³ Budući da je kategorizacija Vitezovićevih adresata prema odnosu s Vitezovićem izvedena prema postojećoj literaturi¹⁴ i dojmu koji se stječe čitanjem poslanica¹⁵, postavlja se pitanje može li makroanaliza vokabulara pjesničkih poslanica pokazati detaljnije rezultate. Stoga je upravo rekonstrukcija ego-mreže Vitezovićevih adresata otvorila pitanje o njegovim sposobnostima manevriranja između više emocionalnih

¹⁰ Homofilija iskazuje povezanost ega s alterima sličnima sebi. Suprotnost od homofilije je heterofilija, povezanost ega s alterima različitima od sebe. Usp. N. CROSSLEY *et al.* 2015, 7.

¹¹ U ego-mreži u kojoj ne postoje podaci o kontaktima egovih kontakata, hipoteza je kako jake veze karakterizira učestala interakcija između ega i kontakata te stupanj homofilije (pripadnost ega i kontakata srodnim karakteristikama kao što su spol, stalež, dob, rasa itd.), dok slabe veze karakterizira rjeđa interakcija i manji stupanj homofilije. U cjelovitim mrežama ili ego-mrežama u kojima postoje podaci o kontaktima egovih kontakata, jakim vezama povezani su kontakti čiji su kontakti također povezani s egom. Slabijim vezama povezani su kontakti čiji kontakti nisu direktno povezani s egom. Usp. KOPAL *et al.*, 2020, 64–66.

¹² Iako jasno anakrone, potkategorije *Regionalne pripadnosti* odabrane su kako bi se prikazao kozmopolitski karakter Vitezovićeve mreže. Kod poznatih adresata regionalna pripadnost atribuirala se prema dostupnoj literaturi (V. MORETTI – G. STEPANIĆ, 2019; V. KLAJIĆ, 1914), a kod manje poznatih adresata s imenima navedenim na narodnom jeziku, atribuirala se sukladno tom jeziku. Više o načinima atribuiranja regionalne pripadnosti Vitezovićevim adresatima u T. KUŠTER, 2021. (u tisku)

¹³ T. KUŠTER, 2021. (u tisku)

¹⁴ V. MORETTI – G. STEPANIĆ, 2019; V. KLAJIĆ, 1914.

¹⁵ P. R. VITEZOVIĆ, 2019.

zajednica, a Vitezovićeve su se poslanice pokazale kao prikladan izvor za njihovo istraživanje. S osloncem na teorijske uvide povjesničara emocija B. Rosenwein i W. Reddyja, u ovome će se radu digitalno-tekstualnom analizom emotiva u Vitezovićevim poslanicama pokušati prikazati i Vitezovićeva prilagodljivost u manevriranju između različitih emocionalnih zajednica odnosno prelasku iz jedne emocionalne zajednice u drugu.

Pavao Ritter Vitezović, ranonovovjekovni polihistor, ponajprije historiograf i književnik, napisao je tijekom svog života više stotina pjesničkih poslanica na latinskom jeziku, upućenih uglavnom stvarnim adresatima. Te poslanice poslužile su početkom 20. stoljeća Vjekoslavu Klaiću za pisanje zasad jedine cjelovite Vitezovićeve biografije. Korpus od 432 sačuvane i danas dostupne pjesničke poslanice priredile su i objavile Violeta Moretti i Gorana Štepanić (2019.), a dio tih poslanica prepjevala je na hrvatski Zrinka Blažević (2022.).¹⁶ Kao što Moretti i Štepanić naglašavaju, korpusu danas sačuvanih pjesničkih poslanica, sudeći prema Klaićevoj biografiji, nedostaju poslanice koje su još prije stotinu godina bile dostupne. Međutim, kao što navode Štepanić i Moretti, sve danas sačuvane i objavljene poslanice dio su više ili manje priredene zbirke koju je Vitezović planirao objaviti.¹⁷ Najveći broj poslanica, korpus koji će se ujedno koristiti za analizu u ovom radu, nastao je u njegovim četrdesetim godinama koje je proveo u Beču i Zagrebu početkom 18. stoljeća. Nakon objave svoga najpoznatijeg djela, *Croatia rediviva*, svojevrsnog nacрта "oživljene Hrvatske" od Baltika do Crnog mora, Vitezović je na poziv cara Leopolda I. (1658. – 1705.) otišao u Beč kako bi caru kao dvorski savjetnik pomogao u obrani i utvrđivanju granica hrvatske kraljevine. Iako je njegov boravak u Beču od 1701. do 1702. godine zbog neisplate honorara za njega bio izrazito financijski nepovoljan, Vitezović je u Beču stekao brojna poznanstva o čemu svjedoči i najveći broj sačuvanih poslanica. Unatoč povratku u Zagreb 1702. godine, Vitezović je upravo u Beču i gotovo u neimaštini skončao svoj život preselivši se tamo 1710. godine nakon smrti supruge i te gubitka imanja.¹⁸

Kako bismo pobliže istražili različitosti u prirodi veze između Vitezovića i njegovih adresata kategoriziranih po regionalnosti ili društvenoj pripadnosti, odabran je korpus iz upravo zaokruženog razdoblja Vitezovićeva života iz kojeg je ujedno sačuvan i najveći broj poslanica: riječ je o razdoblju

¹⁶ P. R. VITEZOVIĆ, 2019; P. R. VITEZOVIĆ, 2022.

¹⁷ Više u V. MORETTI – G. ŠTEPANIĆ, 2019, 11.

¹⁸ V. MORETTI, 2022, 17–18, prema V. KLAJĆ, 2014.

od 1701. do 1703. godine kada je Vitezović napisao i poslao 270 pisama sedamdesetčetvorici adresata.¹⁹ Tijekom boravka u Beču nastalo je sačuvanih 146 poslanica, a iz razdoblja nakon povratka u Zagreb u siječnju 1702. godine pa sve do siječnja 1703. godine sačuvano je 118 pjesničkih poslanica. Manji broj poslanica, njih šest, poslano je u tom razdoblju iz različitih mjesta u kojima je Vitezović kratkotrajno prebivao. Za analizu metodom udaljenog čitanja odabrane su poslanice upućene dvjema najzastupljenijim skupinama diferenciranim po regionalnosti, 144 poslanice upućene Austrijancima (25 adresata) i 60 poslanica upućenih Hrvatima (25 adresata). Iz poslanica upućenim Hrvatima, izdvojene su poslanice upućene Vitezovićevim sugrađanima Senjanima, biskupu Martinu Brajkoviću i prečasnom ocu kapucinu Marinu kojima je zajedno uputio 14 poslanica.²⁰ Osim kvantitativnoj, potonje će se poslanice podvrgnuti i kvalitativnoj analizi, odnosno "pomnom čitanju". Izuzev skupine diferencirane po regionalnom kriteriju, za analizu Vitezovićevih emocionalnih zajednica odabrane su još dvije skupine adresata diferenciranih po društvenoj pripadnosti; najučestalija skupina kler (svi adresati pripadnici klera) te staleški najviše rangirana skupina carska obitelj (Vitezovićevi adresati iz odabranog korpusa, pripadnici carske obitelji; car Leopold I. (1658. – 1705.), car Josip I. (1705. – 1711.), nadvojvoda prijestolonasljednik Karlo VI. (1711. – 1740.)). Kako bi se stekao uvid u kontekst u kojem se nalazi odabrani analitički korpus poslanica unutar korpusa svih Vitezovićevih sačuvanih pjesničkih poslanica napraviti će se i analiza kretanja najučestalijih riječi u pjesničkim poslanicama podijeljenima po desetljećima (1670-te, 1680-te, 1700-te, 1710-te).

Makroanaliza Vitezovićevih poslanica odabranim skupinama adresata

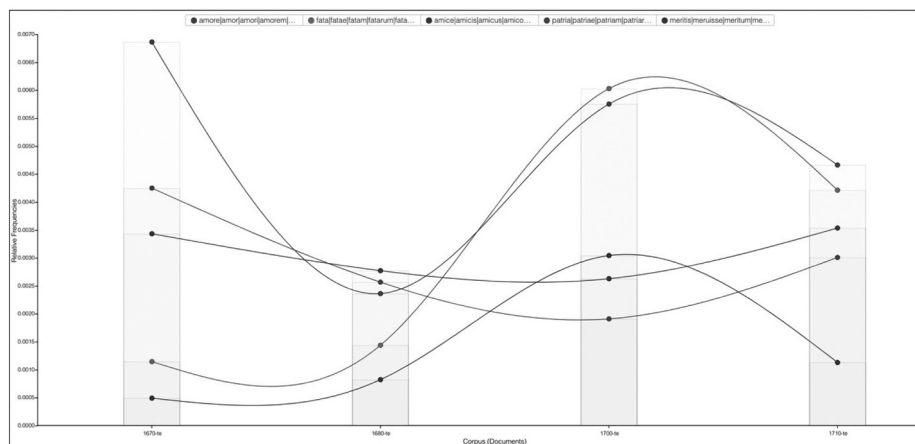
Makroanaliza ili udaljeno čitanje leksika Vitezovićevih poslanica odabranim skupinama provelo se korištenjem mrežnog alata za analizu teksta s otvorenim pristupom koda – *Voyant Tools*.²¹ Kako bi se stekao uvid u kontekst u kojem se nalazi odabrani korpus unutar svih sačuvanih pjesničkih poslanica, napravljena je analiza relativne učestalosti pet najčešćih riječi odnosno termina u svim imenskim, glagolskim i pridjevskim oblicima određene riječi; *I. fatum*,

¹⁹ Moretti i Stepanić označile su ta godišta knjigama IV. (1701.), V. (1702.) i VI. (1703.).

²⁰ Analiziranom korpusu pridodana je i jedna poslanica iz 1710. godine upućena kapucinu Marinu (VII. 41).

²¹ <https://voyant-tools.org/> (2022-02-03).

²² Riječi *fatum, fati, n.* i sors, sortis, f.** su kao sličnoznačnice prikazane kao jedan termin.

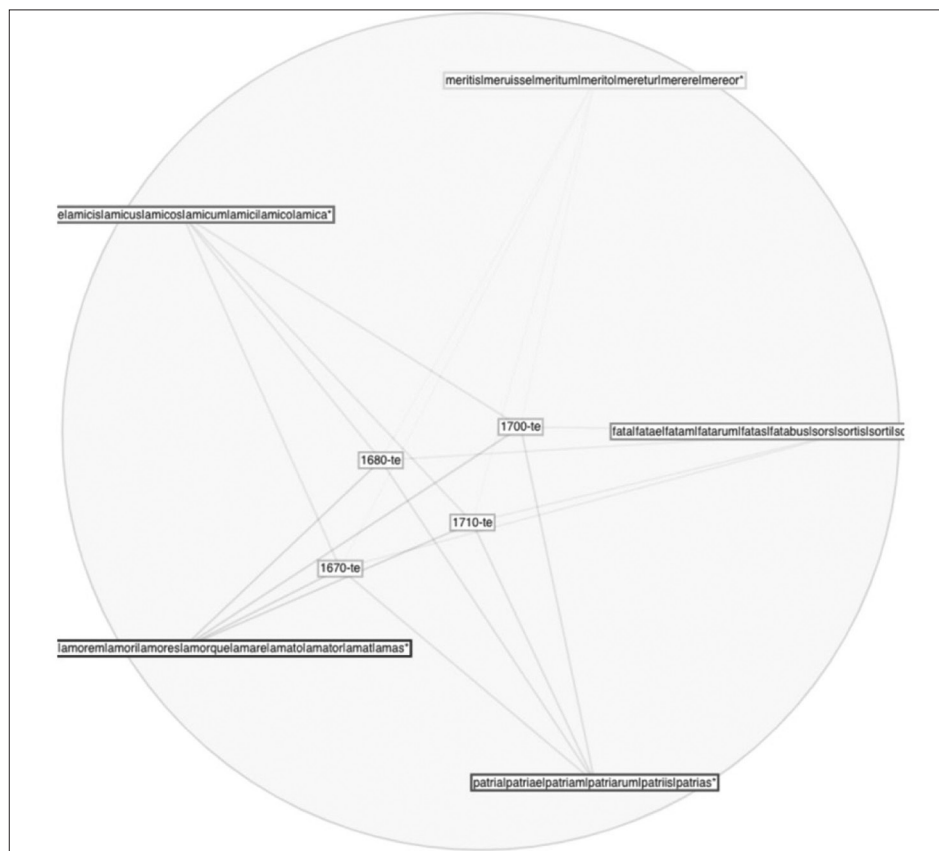

Sl. 1. Linearni graf relativne učestalosti odabranih pet najučestalijih termina (*Voyant Tools*)

-i, n. *, sors, sortis, f.*²²; 2. amo, 1*, amor, amoris, m.*; 3. mereo, 2. *, meritum, -i, n. *; 4. amicus, -i, m. *, amicus, 3*; 5. patria, -ae, f.*.²³ Učestale termine čine i riječi *nuper, tempus, temporis, n. *, virtus, virtutis, f. *, scribo, 3** ili *rite*, ali za potrebe ove analize odabrani su termini koji su ujedno najčešći u analiziranom korpusu poslanica u razdoblju od 1701. do 1703. godine. Slika 1 pokazuje linearni graf relativne učestalosti navedenih riječi, dok slika 2 prikazuje konceptualnu vizualizaciju s odnosima među odabranim riječima i desetljećima u kojima se najčešće javljaju.²⁴ Obje vizualizacije pokazuju kako je Vitezović u svojim dvadesetim godinama (1670-te) najviše koristio riječi *amo, 1*, amor, amoris, m.** te *patria, -ae, f.**. U njegovim tridesetim godinama najučestalije su *amicus, -i, m. *, amicus, 3** i *patria, -ae, f.**. U Vitezovićevim pedesetim godinama najčešće su *amo 1*, amor, amoris, m.** i *fatum, -i, n. *, sors, sortis, f.**. Ove riječi najčešće su i u poslanicama nastalim posljednjih par godina Vitezovićevega života, s time da je na samom vrhu *fatum, -i, n. *, sors, sortis, f.**. Obje vizualizacije

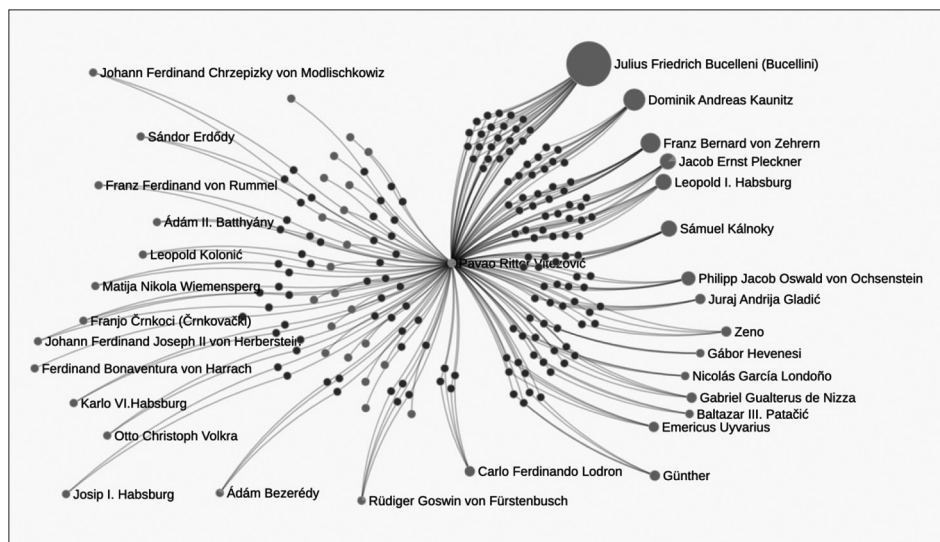
²³ U ovom članku zvjezdica na kraju riječi označava uvrštavanje svih imenskih, glagolskih ili pridjevskih oblika pojedine riječi, dok se zvjezdica u alatu za analizu teksta *Voyant Tools* koristi za obuhvaćanje svih riječi s istim korijenom. Budući da u latinskom jeziku mnoge riječi različitog značenja imaju isti korijen, zvjezdica se u alatu *Voyant Tools* može koristiti samo u nekim situacijama.

²⁴ Ova se konceptualna vizualizacija u *Voyant Tools* naziva *mandala*. Svaka riječ poput magnetna privlači prema sebi prikazano desetljeće temeljem relativne učestalosti riječi u tom desetljeću.

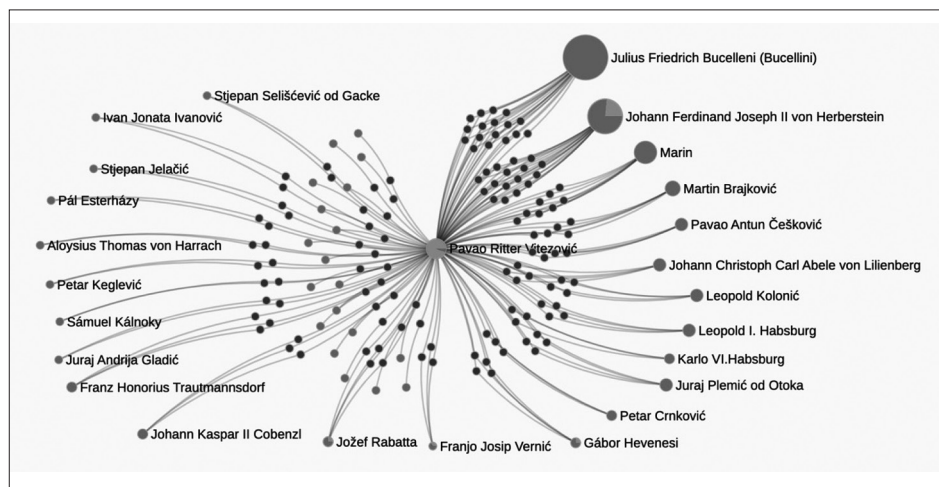
Sl. 2. Konceptualna vizualizacija mandala za odabranih pet najučestalijih termina (*Voyant Tools*)

ukazuju na to da je Vitezović u svojim dvadesetima pisao o ljubavi ili je taj izraz koristio za iskaz naklonosti svojim adresatima. Domovinu ili zavičaj je najčešće spominjao upravo u svojim dvadesetim godinama koje je proveo u Kranjskoj, ali i potkraj svog života kada je živio u Beču. Najznačajnija je učestalost riječi *fatum*, *-i, n. **, *sors*, *sortis*, *f. ** (sudbina ili usud). Naime, kako je Vitezović stario, sukladno s njegovim financijskim poteškoćama i tragedijama koje su ga zadesile u privatnom životu, zla sudbina ili usud na koje se žali postaju sve češća mjesta u njegovim poslanicama. Istu uzlaznu krivulju pokazuje i graf učestalosti termina koji čine *mereo*, *2. **, *meritum*, *-i, n. ** koji ukazuje na meritokratsku motivaciju Vitezovićevih potraživanja honorara ili nagrada za njegovu službu.

Sl. 3. Vitezovićeva mreža adresata tijekom boravka u Beču 1701. godine (*Nodegoat*)

Podrobnija makroanaliza provest će se na odabranom korpusu od 270 pjesničkih poslanica nastalih u razdoblju od 1701. do 1703. godine poslanih sedamdesetčetvorici adresata. Kako u diferencijaciji po regionalnosti podjednak broj čine Austrijanci (25) i Hrvati (25) kojima su poslano ukupno 144 poslanice upravo su to skupine koje će se analizirati. Pritom je u razdoblju Vitezovićevog boravka u Beču Hrvatima (9) poslano 14 poslanica, a Austrijancima (22) 67 poslanica. Tijekom boravka u Zagrebu Hrvatima (20) su poslano 34 poslanice, a Austrijancima (13) 56 poslanica. Na Slici 3 prikazana je Vitezovićeva mreža adresata tijekom njegovog boravka u Beču 1701. godine. Najviše poslanica, s ujedno i najvećim brojem stihova, upućeno je Juliusu Friedrichu Bucelliniju koji je bio zadužen za isplatu Vitezovićevih honorara tijekom njegovog boravka u Beču, zatim Dominiku Andreasu Kaunitzu, dvorskom potkancelaru kojemu je Vitezović slao svoja djela i tražio pomoć, Franzu Bernardu von Zehreru koji je bio zadužen za cenzuru djela *Croatia rediviva* i Jacobu Ernstu Pleckneru, vijećniku i tajniku refendaru Donje Austrije koji je također bio zadužen za cenzuru Vitezovićevih djela.²⁵ Tijekom boravka u Zagrebu (Slika 4) od 1702. godine, Vitezović je i dalje najveći broj poslanica s najvećim brojem

²⁵ Podaci o adresatima iz Kazalo i tumač mjesta i osoba u V. MORETTI – G. STEPANIĆ, 2019.

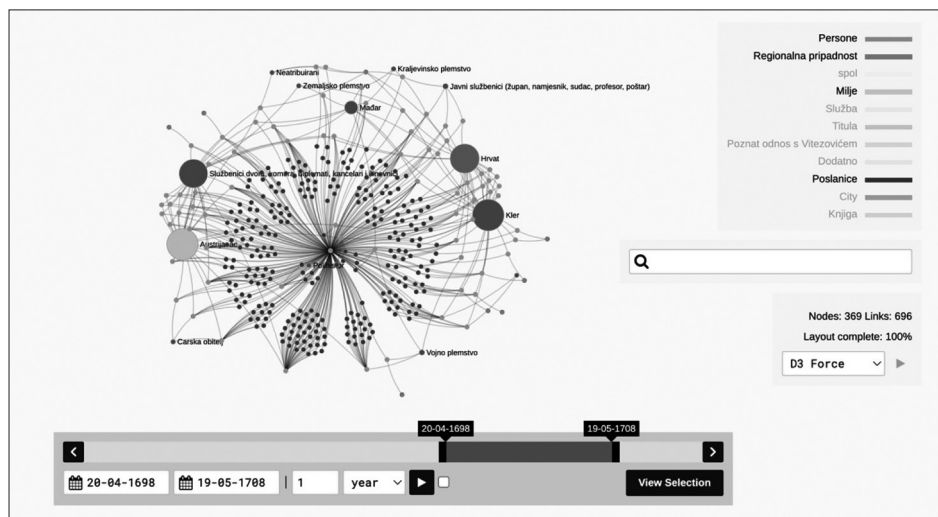
Sl. 4. Vitezovićeva mreža adresata tijekom boravka u Zagrebu 1702. – 1703. godine
(Nodegoat)

stihova slao Bucelliniju, zatim članu Marsiglijeve komisije i potpredsjedniku Ratnog vijeća u Grazu Johannu Ferdinandu Josephu II. von Herbersteinu koga je Vitezović opetovano molio za pomoć u dobivanju uprave nad Likom, sugrađanima Senjanima kapucinu Marinu i biskupu Martinu Brajkoviću, kanoniku Pavlu Antonu Češkoviću te vijećniku i tajniku Unutarnjoaustrijske komore Johannu Cristophu Carlu Abele von Lilienbergu.²⁶ Struktura adresata prema kriteriju regionalne pripadnosti i po društvenom statusu prilično je pravilna, ali i heterogena. Grupu Austrijanaca su u oba razdoblja većinom činili službenici dvora, komora, diplomati i činovnici te u manjoj mjeri carska obitelj. Hrvati su uglavnom bili pripadnici klera i javni službenici te u manjoj mjeri kraljevinsko plemstvo i vojno plemstvo. Austrijanci su uglavnom bili grofovi, dok su Hrvati uglavnom bili baruni, kanonici i opati.

S obzirom na diferencijaciju po društvenom statusu odabrane su i skupine *kler* kao najmnogobrojnija skupina među adresatima te *carska obitelj* kao skupina najvišeg staleža. Adresatima iz klera (29)²⁷ upućeno je 79 poslanica, dok su carsku obitelji činili car Leopold kojem je poslano 11 poslanica,

²⁶ Ibid.

²⁷ Odmah nakon klera slijede službenici dvora, komora, diplomati i činovnici (24). Ova grupacija nije odabrana za zasebnu analizu jer je većinom sastavljena od adresata koji su po regionalnoj pripadnosti Austrijanci, a koji su već analizirani u skupini diferenciranoj po regionalnoj pripadnosti.

Sl. 5. Vitezovićeva mreža adresata početkom 18. stoljeća po regionalnoj pripadnosti i društvenom statusu (*Nodegoat*)

nadvjoda i budući car Karlu VI. s 5 poslanica te budući car Josip I. s 2 poslanice. Vitezović je poslanice carskoj obitelji slao podjednako i iz Beča i iz Zagreba. U razdoblju kad je živio u Beču, Vitezović je svoje poslanice adresirao na nešto manji broj pripadnika klera (14) nego u razdoblju kad je živio u Zagrebu (21). Većinu među klerom činili su Hrvati (16), zatim Mađari (3), po dvojica Talijana, Austrijanca, Srba, dvojica nepoznate regionalne pripadnosti te po jedan Slovenac i Francuz. Struktura klera po titulama je također heterogena. Najveći broj činili su kanonici (7), biskupi (6), opati (5), kapucini (2), rektori (2), provincijali (2) te po jedan ugarski primas, prepošt, grkokatolički episkop i velečasni.

Paralelno s kvalitativnom analizom, makroanaliza će se provesti i na poslasticama adresiranim jednim Vitezovićevim sugrađanima kojima je i inače upućen značajan broj poslanica. Kapucinu Marinu poslano je u tom razdoblju devet poslanica, a njima je pridružena i jedna poslanica nastala 1710. godine. Biskupu Martinu Brajkoviću poslano je ukupno pet poslanica. Sve poslanice poslane su iz Beča, osim prve i zadnje koje su poslane iz Zagreba (IV. 137. i VII. 41., obje adresirane na kapucina Marina).

Tablica 1. Broj najčešćih termina u Vitezovićevih pjesničkim poslanicama (1701. – 1703.) adresiranima na odabrane skupine (izrađeno na temelju pretrage pomoću *Voyant Tools*)

	Hrvati	Broj	Austrijanci	Broj	Kler	Broj	Carska obitelj	Broj	Kapucin Marin	Broj	Biskup Martin Brajković	Broj
1.	<i>amo, 1*</i> , <i>amor</i> , <i>amoris</i> , <i>m. *</i>	61	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis, f.*</i>	188	<i>amo, 1*</i> , <i>amor</i> , <i>amoris</i> , <i>m. *</i>	82	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis</i> , <i>f.*</i>	30	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis, f.*</i>	16	<i>patria</i> , <i>-ae, f.*</i>	12
2.	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis, f.*</i>	57	<i>amo, 1*</i> , <i>amor</i> , <i>amoris, m. *</i>	113	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis, f.*</i>	74	<i>mereo</i> , <i>2.</i> , <i>meritum</i> , <i>-i, n. *</i>	29	<i>amicus</i> , <i>-i, m. *</i> , <i>amicus</i> , <i>3*</i>	14	<i>amo, 1*</i> , <i>amor</i> , <i>amoris</i> , <i>m. *</i>	8
3.	<i>virtus</i> , <i>virtutis, f.*</i>	41	<i>mereo, 2.</i> , <i>meritum</i> , <i>-i, n. *</i>	84	<i>amicus</i> , <i>-i, m. *</i> , <i>amicus</i> , <i>3*</i>	39	<i>Deus, -i</i> , <i>m. *</i>	16	<i>virtus</i> , <i>virtutis</i> , <i>f.*</i>	10	<i>fatum, -i</i> , <i>n. *</i> , <i>sors</i> , <i>sortis, f.*</i>	7
4.	<i>patria, -ae</i> , <i>f.*</i>	38	<i>tempus</i> , <i>temporis</i> , <i>n. *</i>	70	<i>vir; -i, m. *</i>	38	<i>munus</i> , <i>muneris</i> , <i>n. *</i>	14	<i>scribo, 3*</i>	9	<i>malus, 3*</i>	6
5.	<i>amicus</i> , <i>-i, m. *</i> , <i>amicus, 3*</i>	31	<i>scribo, 3*</i>	70	<i>virtus</i> , <i>virtutis, f.*</i>	38	<i>prex</i> , <i>precis</i> , <i>f.*</i> , <i>precor</i> , <i>1*</i>	14	<i>fortuna</i> , <i>-ae, n*</i>	7	<i>faustus</i> , <i>3*</i>	5
6.	<i>tempus</i> , <i>temporis</i> , <i>n. *</i>	29	<i>virtus</i> , <i>virtutis, n. *</i>	69	<i>mitto, 3*</i>	29	<i>servo</i> , <i>1. *</i> , <i>servus</i> , <i>-i, m. *</i> , <i>servulus</i> , <i>-i, m. *</i>	13	<i>bonum</i> , <i>3*</i> , <i>bonum</i> , <i>-i, n. *</i>	7	<i>fortuna</i> , <i>-ae, n*</i>	5
7.	<i>bonum, 3*</i> , <i>bonum, -i</i> , <i>n. *</i>	27	<i>patronus, -i</i> , <i>m. *</i>	65	<i>tempus</i> , <i>temporis</i> , <i>n. *</i>	29	<i>jus</i> , <i>juris</i> , <i>n. *)</i>	13	<i>amo, 1*</i> , <i>amor</i> , <i>amoris</i> , <i>m*</i>	6	<i>bonum</i> , <i>3*</i> , <i>bonum</i> , <i>-i, n. *</i>	5
8.	<i>vir; -i, m. *</i>	26	<i>spero, 1*</i>	63	<i>patria</i> , <i>-ae, f.*</i>	28	<i>orbis</i> , <i>orbis</i> , <i>m. *</i>	12	<i>malus, 3*</i>	6	<i>lacryma</i> , <i>-ae, f.*</i>	4
9.	<i>fortuna</i> , <i>-ae, n*</i>	23	<i>dignus</i> , <i>digna</i>	58	<i>opto, 1*</i>	25	<i>regnum</i> , <i>-i, n. *</i>	12	<i>finis</i> , <i>finis, m. *</i> , <i>finio, 4*</i>	6	<i>opto, 1. *</i>	4

10.	<i>malus</i> , 3*	23	<i>labor</i> , <i>laboris</i> , m.	55	<i>fortuna</i> , -ae, n*	23	<i>superus</i> , -i, m.	11	<i>tempus</i> , <i>temporis</i> , n.*	6	<i>iter</i> , <i>itineris</i> , n.*	3
11.	<i>mitto</i> , 3*	19	<i>mitto</i> , 3*	52	<i>patronus</i> , -i, m.*	22	<i>fidelis</i> , <i>fidele</i> , <i>fidelior</i>	10	<i>venio</i> , 4.*	5	<i>mitto</i> , 3*	3
12.	<i>patronus</i> , -i, m.*	19	<i>cultor</i> , <i>cultoris</i> , m.*	46	<i>rogo</i> , 1*	21	<i>animus</i> , -i, m.*	10	<i>patronus</i> , -i, m.*	5	<i>amicus</i> , -i, m.*, <i>amicus</i> , 3*	3
13.	<i>felix</i> , <i>felicis</i> *	19	<i>cura</i> , -ae, f.*	45	<i>bonum</i> , 3*, <i>bonum</i> , -i, n.*	21	<i>spero</i> , 1*	10	<i>charus</i> , <i>chara</i> *	4		
14.	<i>felix</i> , <i>felicis</i> *	19	<i>munus</i> , <i>muneris</i> , n.*	45	<i>spero</i> , 1*	20	<i>Lika</i> *, -ae, f.*	8	<i>patria</i> , -ae, f.*	4		
15.	<i>animus</i> , -i, m.*	18	<i>opus</i> , <i>operis</i> , n.*	44	<i>Deus</i> , -i, m.*	19	<i>fortuna</i> , -ae, n*	8	<i>modo</i>	4		
16.	<i>Deus</i> , -i, m.*	17	<i>rite</i>	41	<i>felix</i> , <i>felicis</i> *	19	<i>oro</i> , 1*	8				
17.	<i>memor</i> , <i>memoris</i> *	15	<i>rogo</i> , 1*	41	<i>precor</i> , 1*	18	<i>pius</i> , <i>pia</i>	8				
18.	<i>urbs</i> , <i>urbis</i> , f.*	15	<i>Deus</i> , -i, m.*	39	<i>malus</i> , 3*	18	<i>sacra</i> , 3*	8				
19.	<i>faustus</i> , 3*	15	<i>nuper</i>	39	<i>faustus</i> , 3*	17	<i>amo</i> , 1*, <i>amor</i> , <i>amoris</i> , m.*	8				
20.	<i>spero</i> , 1*	14	<i>iter</i> , <i>itineris</i> , n.*	39	<i>deus</i> , -i, m.*	15	<i>numen</i> , <i>numinis</i> , n.	7				

Oprez je potreban kod izbora zaustavnica koje računalo zanemaruje prilikom prikazivanja rezultata. Uz uobičajene zaustavnice (prijedlozi, brojevi...) uglavnom se biraju prilozima koje procijenimo nevažnima te imena ljudi i titula čiju smo strukturu već ranije dobili historijskom analizom mreža.

Iz Tablice 1. vidljivo je kako najučestaliji termin čine glagol *amo*, *I** i imenica *amor*; *amoris*, *m.** Međutim, radi se o najučestalijem terminu samo u poslanicama upućenima Hrvatima, kleru, zatim Austrijancima i nešto manje biskupu Martinu Brajkoviću, dok je učestalost u poslanicama carskoj obitelji i kapucinu Marinu gotovo zanemariva. Analize konteksta, odnosno najučestalijih susjednih riječi ovog termina (Tablica 2), upućuju na to da je Vitezović ovim terminom uglavnom izražavao naklonost prema adresatima, izricao ljubav za domovinu i njezine žitelje, pisao o kreposti i kreposnoj ljubavi (npr. Hrvatima i kleru), ljubavi za čast, krepost i duhovne vrijednosti (Austrijancima).²⁸

Tablica 2. Najčešće susjedne riječi termina *amo*, *I**, *amor*; *amoris*, *m.** u korpusu poslanica samo Austrijancima i samo Hrvatima. Za poslanice Hrvatima u obzir je uzeto sedam susjednih riječi desno i sedam susjednih riječi lijevo od termina, dok je za poslanice Austrijancima u obzir uzeto pet susjednih riječi s obje strane. (izrađeno na temelju pretrage pomoću *Voyant Tools* alata)²⁹

Termin	Najčešće susjedne riječi u poslanicama Hrvatima	Najčešće susjedne riječi u poslanicama Austrijancima
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>virtus</i> , <i>virtutis</i> , <i>f.*</i> (7)	<i>virtus</i> , <i>virtutis</i> , <i>f.*</i> (7)
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>vir</i> , <i>-i</i> , <i>m.*</i> (5)	<i>dignus</i> 3* (4)
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>patria</i> , <i>-ae</i> , <i>f.*</i> (4)	<i>honor</i> ; <i>honoris</i> , <i>m.*</i> (4)
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>paternus</i> 3* (4)	<i>cultor</i> ; <i>cultoris</i> , <i>m.*</i> (4)
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>domus</i> , <i>domus</i> , <i>f.*</i> (4)	
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>pectus</i> , <i>pectoris</i> , <i>n.*</i> (4)	
<i>amo</i> , <i>I*</i> , <i>amor</i> ; <i>amoris</i> , <i>m.*</i>	<i>vetus</i> , <i>veteris</i> * (4)	

²⁸ Zbog ograničenja *Voyant Tools* alata u prepoznavanju istih riječi u različitom padežu, za makroanalizu sintakse u latinskim tekstovima preporuča se korištenje vlastitih programskih rješenja.

²⁹ Određivanje veličine konteksta odnosno broja susjednih riječi sa svake strane termina ovisi ne samo o riječi već i o opsegu teksta koji se analizira. U ovom slučaju izabran je kontekst od pet ili sedam riječi sa svake strane kao najmanji mogući kontekst koji pokazuje diferencirane rezultate.

Ishodište termina *amor* potrebno je potražiti u tada aktualnim filozofskim tradicijama. U antici se ideal prijateljstva zasnivao na aristotelijanskom modelu koji je razlikovao tri motivacije za uspostavu prijateljstva: praktičnu korist, zadovoljstvo koje pruža partner i partnerovu kreposnu prirodu. Prvo dvoje smatrano je profanom motivacijom za uspostavu prijateljstva, dok se prijateljstvo koje se temeljilo na kreposti kao primarnoj motivaciji smatralo transcendentnim odnosom. Sličan trostruki model koji se temeljio na koristi, zadovoljstvu i mudrosti razvio je kasnije i Ciceron. Ove modele reinterpreterali su ranokršćanski filozofi, derivirajući iz riječi *amor* koncept *amicitiae*, koji je postojao još u antičkoj tradiciji kao političko-društveni odnos između klijenta i patrona. Prema ranokršćanskim teolozima, *amicitia* se smatrala vezom između ljubavi i prijateljstva, a prijateljstvo je prema sv. Augustinu bio dogovor ljudi "u svim stvarima, ljudskim i božanskim, zajedno s ljubavlju i naklonjenošću". Kršćanski su teolozi također razlikovali "čistog" i hvalevrijednog *amor* od okaljanih manje vrijednih oblika ljubavi. Pritom je *amor* označavao čistu ljubav usmjerenu primarno Bogu, a zatim posredno, čovjeku.³⁰ Ova antička i ranokršćanska tradicija reinterpreterale su se u humanizmu kada su se naglašavale prijateljske dužnosti, nužnosti razlikovanja prijatelja od hvalisavaca, a naj snažnija vrлина, krepost, proglašena je temeljem pravog prijateljstva.³¹ *Amo, I** i *amor, amoris, n.** bismo stoga mogli interpretirati kao poseban iskaz prijateljstva i naklonjenosti adresatima.

Međutim, postavlja se pitanje zašto isti vokabular nije korišten u obraćanju carskoj obitelji i prijatelju kapucinu Marinu? *Amo, I** i *amor, amoris, m.** se u obraćanju carskoj obitelji javlja svega nekoliko puta, posebno u blizini riječi *honor, honoris, m.** Ne može se bez detaljnijeg istraživanja sa sigurnošću zaključiti kako je visoka učestalost tih riječi kao kod drugih skupina bila neprikladna za obraćanje carskoj obitelji. Vjerojatnije je da je Vitezović izraze koji iskazuju podaničku vjernost te afirmiraju carev ili carski položaj (prijestolonasljednika) kao vladara smatrao potrebnijima.³² Idući najučestaliji termini čine riječi *fatum, -i, n.** i *sors, sortis, f.**. Radi se o najučestalijem terminu u pismima upućenima gotovo svim skupinama adresata. Prema linearnim grafovima sa Slike 1 korištenje riječi "usud" sve se više intenzivira potkraj Vitezovićevog života kada su ga zadesile brojne financijske i životne nedaće. Kao što je makroanaliza pokazala, ovaj je

³⁰ K. OSCEMA, 2005, 46, 48.

³¹ K. OSCEMA, 2005, 55.

³² Pr. *Deus, -i, m.*; servo, l.*; servus, -i, m.*; servulus, -i, m.*; jus, juris, n.*; orbis, orbis, m.*; regnum, -i, n.*; fidelis, fidele, fidelior* itd.

Term	Collocate	Count (context)
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	inimica	8
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	reperta	4
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	melioribus	4
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	morantur	3
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	deus	3
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	reducta	2
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	petita	2
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	maligna	2
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	mala	2
fatum fati fato fata fatorum fatis sor...	hominum	2

Sl. 7. Termin *fatum*, *-i*, *n.* * i *sors*, *sortis*, *f.* * i najčešće susjedne riječi u korpusu poslanica iz 1700-ih (u obzir se uzima jedna riječ lijevo i jedna riječ desno od termina)

termin bio primjeren vokabularu kojim se Vitezović koristio u obraćanju svim analiziranim skupinama odnosno emocionalnim zajednicama. Kontekst ovog termina (Slika 8) pokazuje kako je Vitezović najčešće govorio o neprijateljskom usudu, usudu koji je kriv za njegove nedaće. Vitezovićevo poimanje usuda kao predeterminiranog uzroka za njegove nedaće ishodište ima u stoicističkoj filozofiji čije je elemente, poput prihvaćanja usuda kao manifestacije Božje volje, inkorporirala i kršćanska filozofija.³³ Vitezovićevu vjeru u *Fatum* Violeta Moretti i Gorana Stepanić povezale su s anagramima sa stručnim tumačenjem novodobivenog pojma koje je također slao adresatima. Vitezovićev fatalizam i promoviranje zvijezdama predodređenog usuda manifestirali su se i u njegovoj izradi dnevnih i natalnih horoskopa koje je izrađivao za bogate klijente.³⁴

Važan je i termin *patria*, *-ae*, *f.* * koji se učestalo javlja samo u poslanicama Hrvatima, kleru i biskupu Brajkoviću, u poslanicama kojima ujedno čini najučestaliji termin. Kako Hrvate u najvećoj mjeri čine pripadnici klera, skupine diferencirane prema regionalnom i socijalnom kriteriju se preklapaju te je stoga i učestalost *patria*, *-ae*, *f.* * toliko visoka u obje skupine. Kratka analiza konteksta najčešćih riječi koje se javljaju u blizini tog termina (Slika 8) ukazuje na to da se uz domovinu i zavičaj najčešće javljaju riječi koje govore o ljubavi, pobožnosti

³³ Usp. O. AKOPYAN, 2021, 4.

³⁴ O tome više u V. MORETTI – G. STEPANIĆ, 2019, 54; G. STEPANIĆ, 2016, 335–336.

Term	Collocate	Count (context)
patria*	amor	4
patria*	pius	3
patria*	modò	3
patria*	urbe	2
patria*	tuendae	2
patria*	tempore	2
patria*	ratione	2
patria*	pericla	2
patria*	opes	2
patria*	mala	2
patria*	labores	2
patria*	fidelem	2
patria*	dispono	2
patria*	decet	2
patria*	boni	2
patria*	alibi	2

Sl. 8. Termin *patria, -ae, f.** i najčešće susjedne riječi u korpusu poslanica samo Hrvatima (u obzir se uzima pet riječi lijevo i pet riječi desno od termina)

i radu, ali i o vremenu, zloći i odvojenosti.³⁵ Uz to što je iznimno učestala u poslanicama kleru, biskupu Brajkoviću i Hrvatima, zapaža se kako Vitezović pojam *patria, -ae, f.** najviše koristi u mladosti te potkraj života.

Riječi koje se protežu u većini poslanica upućenim analiziranim skupinama su i *virtus, virtutis, f.**, *fortuna, -ae, n**, *faustus, 3**. Riječi *fortuna, fortunae, n** i *faustus, 3** Vitezović češće koristi u poslanicama Hrvatima, kleru (kao i kapucinu Marinu i biskupu Brajkoviću). *Virtus, virtutis, f.** također je među najučestalijim riječima u poslanicama Hrvatima, Austrijancima, kleru te kapucinu Marinu, dok se u poslanicama carskoj obitelji i Martinu Brajkoviću ne javlja među najzastupljenijim terminima. Analiza najčešćih susjednih riječi pokazuje kako je *fortuna, -ae, f.** u poslanicama Hrvatima najčešće vezana uz sudbinu, Boga, a javlja se i u personificiranoj formi kao opaka, prevrtljiva (*impia*) Fortuna (božica

³⁵ Upućuje se na detaljniju analizu susjednih riječi ovog i drugih termina.

dobre ili loše sreće odnosno udesa).³⁶ Učestalost ovih riječi možemo povezati s uobičajenom dihotomijom prevrtljive (ženske) Fortune koja je čas na jednoj, čas na drugoj strani i (muške) vrline. Ova dihotomija bila je predmetom filozofske rasprave od antike do ranog novog vijeka. Prema Machiavellijevu tumačenju, renesansni pojedinac mora njegovati *virtù*, snažnu osobnu volju, kako bi se adekvatno suprotstavio Fortuni.³⁷ Krepost je za Vitezovića bila najvažnija vrлина koju je u poslanicama opetovano pripisivao samome sebi.

Vitezovićevo manevriranje između više emocionalnih zajednica

Uz pojam *patria*, *-ae*, *f.** u Vitezovićevim poslanicama Hrvatima, najzastupljenije su riječi *amicus*, *-i*, *m.**, *amicus*, *3**, *bonum*, *3**, *bonum*, *-i*, *n.**, *malus*, *3**, *mitto*, *3**, *patronus*, *-i*, *m.**. Učestalo korištenje imenice "prijatelj" ili pridjeva "prijateljski" u skladu je s rezultatima historijske analize mreža koji su pokazali kako je Vitezović prijatelje imao ipak uglavnom među Hrvatima. Glagol *mitto* *3** prevladava i u poslanicama Austrijancima te u nešto manjoj mjeri Hrvatima, dok se u poslanicama carskoj obitelji i kapucinu Marinu uopće ne javlja. Slično vrijedi i za riječ *patronus*, *-i*, *m.** koju Vitezović učestalo koristi u poslanicama Austrijancima, zatim Hrvatima, nešto manje kleru, dok je u poslanicama carskoj obitelji nije upotrijebio nijednom. Iako je prema historijskoj analizi mreža Vitezović uspostavljao više slabijih veza s patronima Hrvatima, za razdoblje 1701. – 1703. godine specifične su jake veze upravo sa zaštitnicima s Bečkog dvora koji su bili zaduženi za Vitezovićevo financiranje i isplatu honorara. Budući da se u poslanicama carskoj obitelji *patronus*, *-i*, *m.** ne javlja ni jednom, makroanaliza navodi na zaključak kako ta riječ nije bila prikladna za obraćanje vladaru.³⁸ Osim *mitto* *3**, učestale riječi u poslanicama Austrijancima (Tablica 1.) također potvrđuju rezultate historijske analize mreža koji su ukazivali na to da je Vitezovićev odnos s Austrijancima bio uglavnom poslovni i patronatski. Vokabular pokazuje da je Vitezović od Austrijanaca uglavnom potraživao pomoć ili isplatu zaslužnog novca.

Uz već spomenuti vokabular namijenjen iskazivanju podaničke vjernosti i afirmiranja careva položaja, najčešća riječ u poslanicama carskoj obitelji jest

³⁶ Najčešće susjedne riječi u poslanicama Hrvatima u kontekstu od pet riječi lijevo i desno od termina *fortuna*, *-ae*, *f.** su: *virtutis*, *impia*, *felicem*, *fata* i *deorum*. Povećanjem konteksta na sedam riječi s obje strane najčešće riječi su *fortuna*, *vir*, *impia*, *gremio*.

³⁷ Više o dihotomiji feminine Fortune i maskuline kreposti u: S. BENDALL, 2022; M. VATTER, 2000.

³⁸ Upućuje se na daljnje istraživanje pisama upućenih carskoj obitelji.

termin koji čine riječi *meritum*, -i, n.* i *mereo*, 2*. Ovaj termin najučestaliji je i u poslanicama Austrijancima, a makroanaliza svih poslanica pokazala je da ga je Vitezović uglavnom koristio u razdoblju 1701.-1703. kada je bio prisiljen opetovano ukazivati na svoje zasluge i potraživanja. Toponim *Lika*, *Likae*, f.* povezan je s Vitezovićevim motivom pisanja poslanica, njegovim molbama vladaru da ga postavi za upravitelja Like.³⁹ U poslanicama biskupu Brajkoviću najčešći termin čini pridjev *malus* 3.* i *lacryma*, *lacrymae*, f.*. Zloća i zlo se uglavnom vežu uz domovinu koju je snašlo zlo, zao usud, dok se riječ *lacryma*, -ae, f.* odnosi na Vitezovićevo djelo, *Uplakanu Hrvatsku* koju je poslao biskupu Brajkoviću na kritiku.

U poslanicama kapucinu Marinu najčešće su riječi *amicus*, -i, m.*, *amicus*, 3* kao i pridjev *charus*, *chara*. Stoga je posve neobjašnjivo to što za obraćanje bliskom prijatelju Vitezović nije isto ili barem približno jednako učestalo za iskazivanje prijateljske ljubavi koristio riječ *amo*, 1* *amor*, *amoris*, m.* kao što je slučaj u ostalim poslanicama.

Makroanaliza poslanica odabranim skupinama pokazuje značajne razlike u (prikladnom) vokabularu koji je Vitezović koristio za obraćanje različitim emocionalnim zajednicama. Dok neke riječi poput *fatum*, -i, n.*, *sors*, *sortis*, f.*, *virtus*, *virtutis*, f.* i *fortuna*, -ae, n* proizlaze iz antičkih i ranonovovjekovnih filozofskih tradicija od antike do ranog novog vijeka, za svaku od analiziranih skupina možemo razabrati i učestali vokabular. Učestale riječi za određenu zajednicu ukazuju na emotive, iskaze koji ukazuju na izražavanje prikladnih emocija koje su se od Vitezovića očekivale specifičnim situacijama. To je posebno vidljivo na primjeru poslanica Austrijancima u kojima Vitezović učestalo naglašava svoje zasluge, a sve u svrhu potraživanja honorara za koji je smatrao da mu pripada. To se može zaključiti i u slučaju kod učestalog korištenja *patria*, -ae, f.* u poslanicama koje su adresate trebale motivirati da pomognu Vitezoviću u ostvarivanju ciljeva kao što je dobivanje uprave nad Likom. Međutim, učestalost riječi *amo*, 1* *amor*, *amoris*, m.* u poslanicama svim odabranim skupinama, osim onih upućenih prijatelju kapucinu Marinu, otvara pitanje o emocijama koje su te riječi trebale izazvati. I kapucin Marin i biskup Martin Brajković pripadali su istoj regionalnoj i društvenoj zajednici (Hrvatima i kleru), a čak su obojica bili Vitezovićevi sugrađani Senjani. Jesu li pripadali istoj emocionalnoj zajednici i možemo li "pomnim čitanjem" njihovih poslanica otkriti značenje i funkciju izraza *amo*, 1, *amor*, *amoris*, m.* u Vitezovićevim poslanicama?

³⁹ P. R. VITEZOVIĆ, 2022, 135–163.

Kvalitativna analiza Vitezovićevih poslanica Senjanima

Dok računalo može egzaktno prikazati razlike u vokabularu, ono nikada neće moći ukazati na osjećaj koji čitatelj dobiva kada čita tekst. Pri naizmjeničnom čitanju poslanica upućenih kapucinu Marinu i biskupu Martinu Brajkoviću dobiva se dojam kao da su ih pisale dvije različite osobe ili barem osoba bitno različitog emocionalnog stanja. Važno je naglasiti da su neke toliko vokabularom različite poslanice nastale u razmaku od svega dva dana.

Kao što zapaža B. Rosenwein, povjesničar lako može upasti u zamku zamjene specifičnosti određenog literarnog žanra za izraze učestale za neku "emocionalnu zajednicu". Međutim, iako su i žanrovi socijalni proizvodi koje je moguće prilagođavati vlastitim ciljevima i emotivnim stanjima, u ovom slučaju ne samo da analizirani tekstovi pripadaju istom žanru i istom vremenu već su i adresati iz istog regionalnog i društvenog miljea.⁴⁰ Razlike među njima ipak su očite. O prečasnom ocu Marinu, senjskom kapucinu i apostolskom misionaru, kako ga Vitezović titulira u najranijoj poslanici (IV. 137.), ne znamo mnogo. Znamo da je bio Senjanin koji je vrlo vjerojatno djelovao u kapucinskom samostanu u Varaždinu u koji su se kapucini doselili odmah nakon dovršetka gradnje, 1702. godine nakon što su prethodne tri godine stanovali u gradskim kućama. Naime, Vitezović mu u jednoj od poslanica (V. 80.) poručuje kako će zbog zasjedanja Sabora možda otići u Varaždin i kako će mu tada sve bitno ispričati. Također, u jednoj od ranijih poslanica (V. 60.) Vitezović mu piše da je čuo da je Marin stigao u Zagreb te se čudi što mu to nije sam javio. Ne znamo sa sigurnošću je li Marin bio Vitezovićev vršnjak, ne znamo jesu li bili prijatelji iz djetinjstva ili školskih dana ili su se upoznali kasnije. Za razliku od kapucina Marina, za biskupa Martina Brajkovića znamo da je rođen oko 1668. godine, odnosno da je bio čak šesnaest godina mlađi od Vitezovića. U trenutku pisanja poslanica Brajković je već nekoliko godina bio senjski biskup, a 1703. godine, kada mu je poslana i posljednja sačuvana Vitezovićeva poslanica, postao je zagrebački biskup. Znamo također da postoji moguća poveznica između biskupa Brajkovića i kapucina Marina. Naime, ako je kapucin Marin 1705. godine još uvijek djelovao u kapucinskom samostanu u Varaždinu, može se pretpostaviti da je sreo biskupa Brajkovića koji je te godine posvetio novoizgrađenu kapucinsku crkvu.⁴¹ Između njih dvojice svakako je najznačajnija crkvena hijerarhijska razlika jer je jedan bio redovnik, drugi biskup.

⁴⁰ Usp. B. ROSENWEIN, 2006, 27.

⁴¹ <https://www.zupa-vid-varazdin.hr/samostan/> (2022-06-03); <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9218> (2022-06-03).

Poslanice biskupu Brajkoviću u mnogo elemenata nalikuju Vitezovićevim poslanicama brojnim drugim adresatima kao što su prijatelj Franjo Ivanović od Ščitarjeva, službenik ugarskog dvora Emerik Uyvari, prijatelj i diplomat Nikola Garcia London, prijatelj Günther, opat i protivnik u pravnom sporu Pavao Antun Češković, senjski biskup Adam Benedikt Rattkay i dr. Poslanice uglavnom počinju iskazivanjem naklonosti, uz metafore pune afekata i direktnih iskaza ljubavi koji se ponekad protežu i kroz nekoliko redaka (V. 50., III. 2., IV. 41., VII. 35.).⁴² Često se uz afektivno iskazivanje naklonosti upućuju i želje za napredovanjem (V. 99. biskupu Brajkoviću: "da te Ivanu nalik, u crvenoj ugledam halji..."; VII. 37. biskupu Rattkayu: "i da senjskoj mitri (...) dodaš ti rimskoga purpura sjaj (...) u kardinalski zbor stvarno si dostojan uč."). Najčešće nakon iskaza naklonosti ili dobrih želja, slijedi razlog pisanja poslanice s manje ili više jasno izraženom namjerom.⁴³ Najbolji dokaz jasno izražene namjere i manipulativne funkcije izrazito afektivnog i učestalog iskazivanja ljubavi predstavlja poslanica Pavlu Antunu Češkoviću. Naime, izrazita afektivna naklonost u nekoliko redaka iskazivala se i u poslanicama adresatima s kojima je Vitezović bio u sukobu.⁴⁴ Dapače, manipulativni iskaz potencira se moralizatorskom podukom i negacijom (zapravo iskazivanjem) emocije ljutnje citatom Svetog pisma (Pavlu Antunu Češkoviću VII. 35.: "Neće nad srdžbom tvojom sunce, nadam se, zaći").⁴⁵ "Pomno čitanje" pokazuje kako je u poslanicama Brajkoviću, ali i drugim adresatima, prvenstveno naglašeno iskazivanje prijateljske ljubavi i naklonosti, zatim lamentacije o domovini,

⁴² Npr. poslanica V. 50. biskupu Brajkoviću: "Premda udaljenost razdvaja drugove često/ Nikada neće, znaj, srca im udaljiti moć./ Tako se i ja nadam da i dalje me žarko ljubiš/ Premda sam od srca tvog predugo udaljen ja."; III. 2. Franji Ivanoviću od Ščitarjeva: "Primi Franjo, pismo koje ti Pavao šalje:/ Ono zavjet je svet vječite ljubavi, znaj."; V. 13. Gospodinu Ujvaryiju: "Primi ovaj papirić kao najčvršći dokaz /Da te odsutnog ja ljubim i štujem ko drug." Usp. P. R. VITEZOVIĆ, 2022, 156, 133, 106, 111.

⁴³ Biskupu Brajkoviću V. 50. lamentacije o stanju u Lici odnosno u domovini koju "sišuć je skoro do srži, u suze tjera je stranac", i pobuni odnosno zločinu koji "ondje počini narod, koji ipak za to povod je imao čvrst (...) Ipak bih htio znat tko će upravljat Likom"; Gospodinu Güntheru IV. 41. "Molim te, svom gospodaru milostivo knjižicu predaj (...) Brzo mi odluku svoju javi jer bolesni vitez / Nema u novčarki sad više ni pišljivi groš"). Usp. P. R. VITEZOVIĆ, 2022, 156, 121.

⁴⁴ Npr. Poslanica Pavlu Antunu Češkoviću VII. 35. o parnici oko ščitarjevskog imanja uz izraze sućuti i naklonosti: "tebe za kog bih trpio najveće boli/ Jer si zamjenski, znaj, otac mi postao ti (...) Ja te nikada nisam prestao ponizno ljubiti", a u kojoj je također bila jasno naznačena agenda (Pavlu Antunu Češkoviću VII. 35.: "Molim te da se svesrdno založiš, proseći njega Štovatelju da svom udijeli milosti dar." Usp. P. R. VITEZOVIĆ, 2022, 131–133.

⁴⁵ Ibid.

žaljenje na loš usud i naglašavanje vlastite kreposti kao najveće vrline imalo funkciju postizanja egzistencijalnih i društvenih ciljeva.⁴⁶

Međutim, i makroanaliza i "pomno čitanje" ukazuju na drugačiji karakter i intencije koje stoje iza poslanica upućenih kapucinu Marinu. Za razliku od poslanica biskupu Brajkoviću, ni u jednoj od deset poslanica upućenih kapucinu Marinu ne nailazi se na reference koje bi upućivale na egzistencijalne ciljeve. Jednako tako izostaje iskazivanje naklonosti i ljubavi. Dapače, Vitezović u više navrata izražava isključivo pokudu Marinu jer mu se njegov prijatelj nije javio ili mu nije odgovorio. Nema ni izvještavanja o konkretnim nedavnim događajima, već dominira samosažaljevanje (žaljenjem na zlu sudbinu, nestalan usud, prevrtljivu sreću, patrone koji mu odbijaju pomoć) te samohvala (naglašavanjem vlastite kreposti i časti i zanemarivanje vlastite koristi) – što su vokabular i emotivi proizašli iz makijavelističke i neostocističke tradicije. Kada u poslanicama Marinu ne bi bilo tek nekoliko uzgred spomenutih referenci na svakodnevicu i stvarna zbivanja, ove poslanice gotovo da bi se mogle čitati kao autorefleksivna psihološka propitivanja i introspektivna promišljanja o samome sebi. Stoga je konkretna svrha i namjena korespondencije s kapucinom Marinom, kao i u svakom drugom odnosu, ipak postojala, no ona nije bila egzistencijalne naravi.

Zaključak

Kombinacijom saznanja do kojih smo došli historijskom analizom mreža, makroanalizom i "pomnim čitanjem", na odabranom se korpusu prikazuje kako je Vitezović baratao različitim vokabularima koji su tvorili emotive prikladne za obraćanje različitim emocionalnim zajednicama. Kao što tvrdi Rosenwein, nije upitno ni relevantno jesu li emocije nekog povijesnog aktera bile iskrene. Emocije su, između ostalog društveni znakovi. Ako je neka emocija standardni odgovor određene skupine u određenim slučajevima, pitanje ne bi trebalo biti odaje li ona pravi osjećaj, već zašto jedna emocionalna norma ima prednost nad drugom.⁴⁷ Uz odjeke makijavelističke i neostocističke tradicije koju prepoznamo u svim poslanicama, svi su emotivi proizašli iz analiziranog

⁴⁶ Biskupu Brajkoviću V. 50., V. 96., V. 99., Ivanu grofu Palffyju VII. 17., barunu Seilernu, kancelaru Dvorske kancelarije VII. 6. Usp. P. R. VITEZOVIĆ, 2022, 102–104, 73, 156–158, *Prilog 1. Poslanice kapucinu Marinu i biskupu Brajkoviću*

⁴⁷ B. ROSENWEIN, 2010, 21.

vokabulara u Vitezovićevim poslanicama, osim onog upućenog kapucinu Marinu, imali svrhu iskazivanja nekog egzistencijalnog ili društvenog cilja i namjere.

Makroanaliza, a potom i kvalitativna analiza odabranih poslanica pokazala je kako je iza Vitezovićevog hipertrofiranog iskazivanja ljubavi i naklonosti najčešće stajala jasna agenda, umiljavanje ili čak manipulativna funkcija izazivanja emocija poput krivnje ili pak (pohvalama) naklonosti ili čak ponosa. Nedostatak izvora, odnosno odgovora na poslanice, onemogućava nam da saznamo reakciju druge strane i odgovorimo na pitanje je li Vitezovićeva emocionalna politika bila uspješna. Pogrešno bi bilo bez relevantnih izvora tvrditi kako je Vitezovićeva manipulativna emocionalna politika bila neuspješna ili kriva za njegove egzistencijalne neuspjehe. Naposljetku, i kvantitativna i kvalitativna analiza pokazuju da je Vitezović stekao zavidnu mrežu adresata te pritom očito stekao sposobnost manevriranja između udaljenih emocionalnih zajednica. Međutim, zanimljivima su se pokazale i poslanice koje ranonovovjekovnog polihistora pokazuju u sasvim različitom svijetlu. Sačuvane poslanice upućene kapucinu Marinu nude uvid u posve drugačiju emocionalnu zajednicu od zajednica među kojima je Vitezović inače manevrirao, barem sudeći prema poslaničkom korpusu koji je uzet u obzir pri obradi građe za potrebe ovog rada. Iz nje se može iščitati intiman odnos prema korespondentu koji nije bio motiviran egzistencijalnom agendom već unutrašnjom psihološkom potrebom za samorefleksijom, a možda čak i iskrenim prijateljstvom.

Ovaj rad potaknut je rezultatima historijske analize mreža odnosno rekonstrukcijom ego-mreže Pavla Rittera Vitezovića na temelju njegovih sačuvanih pjesničkih poslanica.⁴⁸ Imajući u vidu da je za makroanalizu vokabulara odabran tek dio sačuvanih pjesničkih poslanica, rezultati analize mogu se proširiti upotrebom istraživačkog modela na čitav korpus sačuvanih pjesničkih poslanica. Međutim, i u tom slučaju potrebno je imati na umu fragmentarnost izvora. Analiza čitavog korpusa sačuvanih pjesničkih poslanica predstavljala bi tek analizu dijela pjesničkih poslanica koje je Vitezović poslao tijekom svog života. Također, uz upotrebu novih alata ili vlastitih programskih rješenja, predlaže se daljnje proširenje makroanalize leksika na sintaktičku te diskursnu razinu.

⁴⁸ T. KUŠTER, 2021. (u tisku)

*Literatura**I. Izvori*

- Pavao Ritter VITEZOVIĆ, *Pjesničke poslanice* (prepjev Zrinka Blažević, odabrala i priredila Violeta Moretti), ur. Lahorka Plejić-Poje, Zagreb, Disput, 2022.
- Pavao Ritter VITEZOVIĆ, *Epistolae Metricae* (uvodna studija i kritičko izdanje Violeta Moretti i Gorana Stepanić), ur. Neven Jovanović i Lahorka Plejić Poje, Književni krug Split, Split, 2019.

II: Knjige i članci

- Ovanes AKOPYAN, Not simple twists of fate, u: *Fate and Fortune in European Thought, ca. 1400-1650*, ur. Ovanes AKOPYAN, Leiden, Boston, Brill, 2021, 1–10.
- Sarah A. BENDALL, *Female Personifications and Masculine Forms: Gender, Armour and Allegory in the Habsburg-Valois Conflicts of Sixteenth Century Europe*, Gender & History, 2022.
- Nick CROSSLEY *et al.*, *Social Network Analysis for Ego-Nets*, Sage, 2015.
- Nicola GLAUBITZ, Zooming in, zooming out: The debate on close and distant reading and the case for critical digital humanities, u: Anne-Julia ZWIERLEIN – Jochen PETZOLD (Hrsg.), *Proceedings: Anglistentag 2017*, Trier, WVT, 2018.
- Matthew L. JOCKERS, *Macroanalysis. Digital methods and literary history*, University of Illinois, 2013.
- Vjekoslav KLAIĆ, *Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652-1713)*, Zagreb, Matica hrvatska, 1914.
- Robert KOPAL – Darija KORKUT – Saša KRNJAŠIĆ, *Analiza (socijalnih) mreža. Praktična primjena*, Effectus Visoko učilište, Effectus Poslovno učilište, Zagreb, 2020.
- Tihana KUŠTER, Vitezović u "književnoj republici": Ego-mreža Pavla Rittera Vitezovića i adresata njegovih pjesničkih poslanica, u: *Stvaralaštvo i intelektualni transferi hrvatskih latinista*, zbornik radova s istoimenog znanstvenog kolokvija održanog 30. rujna 2021. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu (u tisku).
- Franco MORETTI, *Graphs, Maps, Trees: Abstract Models for Literary History*, London, New York, Verso, 2007.
- Franco MORETTI, *Distant Reading*, New York, Verso, 2013.
- Violeta MORETTI, Pjesničke poslanice Pavla Rittera Vitezovića (1652. – 1713.), u: Pavao Ritter VITEZOVIĆ, *Pjesničke poslanice* (prepjev Zrinka Blažević,

- odabrala i priredila Violeta Moretti), ur. Lahorka Plejić-Poje, Zagreb, Disput, 2022, 11–21.
- Violeta MORETTI – Gorana STEPANIĆ, Usud ga nije volio: Latinske pjesničke poslanice Pavla Rittera Vitezovića (1652-1713), *Epistolae metricae*. (uvodna studija i kritičko izdanje Violeta Moretti i Gorana Stepanić), ur. Neven JOVANOVIĆ i Lahorka PLEJIĆ POJE, Split, Književni krug Split, 2019, 7–113.
- Klaus OSCEMA, Sacred or Profane? Reflections on love and friendship in the Middle Ages, u: *Love, Friendship and Faith in Europe, 1300-1800*, ur. Laura GOWING *et al.*, Palgrave Macmillan, 2005.
- Barbara H. ROSENWEIN, *Emotional Communities in the Early Middle Ages*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 2006.
- Barbara H. ROSENWEIN, Problems and Methods in History of Emotions, *Passions in Context: Journal of the History and Philosophy of the Emotions*, 1, 2010, 1–32.
- Gorana STEPANIĆ, Formalni eksperimenti u latinskom pjesništvu Pavla Rittera Vitezovića (1652–1713), u: *Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652-1713). Zbornik radova s 3. međunarodne kroatološke konferencije "Pavao Ritter Vitezović i njegovo doba (1652–1713)", Zagreb, 26–28. rujna 2013. godine*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016, 333–348.
- Miguel E. VATTER, History as Effect of Free Action: Fortuna and Virtù in The Prince, u: *Between form and Event. Topoi Library*, vol 2. Springer, Dordrecht, 2000.

III. Internetski izvori

- BRAJKOVIĆ MARTIN, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=9218> (2022-06-03)
- NODEGOAT, URL: <https://nodegoat.net/> (2022-18-02)
- VOYANT TOOLS, URL: <https://voyant-tools.org/> (2022-06-03)
- ŽUPA SV. VIDA VARAŽDIN, URL: <https://www.zupa-vid-varazdin.hr/samostan/> (2022-06-03)

PRILOZI

Prilog 1. *Neobjavljene poslanice biskupu Brajkoviću i kapucinu Marinu.*⁴⁹

V. 10. Ocu Marinu, kapucinu

Tvoje pismo je meni upravo pod ruku stiglo

Kada je došao čas pošta da krene na put.

Stoga ću pisati kratko. Bio bih pisao duže

Kada bih vremena ja imao više za to.

Mene prevari nada da ću prigodu naći

5

Kad bih mogao, moj druže, u posjet ti doć.

Zbilo se, naime, da je preminula gospođa ona

Kojoj sudac naš bio je zakonit muž.

Kao od rođene majke sutra se opraštam s njome –

Poput punice baš bijaše ona mi, znaj.

10

Zato što već mi se bliži vrijeme parnice sudske,

Neću u posjet ti doć. Stoga mi oproštaj daj!

Sigurno doći ću k tebi kada mi parnica svrši –

Dotle, Marine moj, budi mi sretan. I Bog!

U Zagrebu, 17. ožujka

V. 74. Ocu Marinu, kapucinu

Nemoj se čuditi, Marine, tome što rijetko ti pišem:

Skoro da htio bih ja potpuno nepismen bit!

Krepost je htjela mi biti snažnijom zato što pišem:

Izgubljene na to godine žali i trud.

Sreća prevari mene, dok krepost pak plače i pita

5

Zašto nebo njoj potporu ne htjede dat.

⁴⁹ Zahvala dr. sc. Zrinki Blažević koja je dopunila objavljene prepjeve poslanica biskupu Brajkoviću i kapucinu Marinu s neobjavljenim prepjevima triju dodatnih poslanica kako bi se prikazala komunikacija unutar emocionalne zajednice koju su činili dionici istog zavičaja, Senjani.

Ja se nadati neću nikakvoj utjesi više:

Usud nije mi sklon – bozi se protive tom.

Zar mi bjehu na korist podnijeti napori silni?

Zar za patrone sve koristan bješe mi trud? 10

Neskoni bjehu patroni, a prijatelj dušmanom posta:

Svaki je zaludan trud – štetu mi donosi tek.

Brige koje me muče bi drugog učinile ludim:

Toliko, Marine moj, vrijede mi krepost i čast.

Budući da mi brige i vrijeme izjedaju stalno 15

Tjelesne snage i k tom užasna muči me bol,

Možda će i vrlina najzad umorna leći,

Ili će uskoro smrt pobjedu slaviti nad njom.

Žalim tek za jednim – što nesreća stiže domaju,

Svemu bliži se kraj, vjeruj. I ostani zdrav! 20

U Zagrebu, 6. studenoga

V. 99. Gospodinu senjskome biskupu

Kako sam, biskupe časni, poredao preteče tvoje,

O tome prikladno baš svjedoči poslani spis.

One što našao nisam, molim te, slobodno dodaj,

Kako bih uspješno ja svršio posao taj.

Da te, Ivanu nalik, u crvenoj ugledam halji 5

U što skoriji čas zdušno priželjkujem ja.

Crvena boja ti dobro obrubljuje nutarnju bijelu

Koja je prikladan znak vjere i kreposti, znaj.

Prije odlaska daj da s tobom razgovaram dulje –

Otac domaje si ti, žitelja pomoć i štit. 10

Dobro tebi je znana ljubav za narode strane

Koja domaju je sad svela na prosjački štap.

